

Språkvårdsspalten:

Om spöken, tomtar och hemliga makter

Vbl 11/3 73

1. En frågeställare har uppmärksammat pluralisformen som ärena, brevena och undrar om sådana är godkända i skrift. -- Mitt svar på frågan är ett bestämt nej. Former som brevena är vanliga i tal (dock inte över hela det svenska språkområdet: man säger breven i södra Sverige och formen på -en är den genuina i många österbottniska folkmål). Det heter således breven i normalt vardatsskriftspråk, och det betyder att för dem som säger brevena finns det en skillnad mellan tal och skrift. Ett sådant tillstånd leder väl i längden till utjämning. Hur det går i fallet breven/brevena är givetvis svårt att förutspå, men vissa tecken tyder på att skriftspråkets breven kommer att avgå med segern.

2. Från en annan frågande kommer ett spørsmål om dialektordet ramt (uttalat med långt a: "raamt"). -- Det är troligen fråga om det ord ramt som betyder "spöken": man kan t ex säga "he e raamt där" i betydelsen "det spökar där". Detta ord ramt kommer av ordet ram som betydde "stark" (det bildar förra delen av det nutida svenska ordet ramstark). Men är det då inte konstigt, att spökerier betecknas med ett ord som betyder "stark"? Förklaringen är den att man i gammal tid -- då tron på trolldom och spöken var stark -- helst talade i försiktiga ordalag om hemliga och mörka makter. Typiska exempel är råda re "den som råder", om tomtar, och många ord för djävulen, bl a österbottniska dialekters tan snöud och riksspråkets hín håle (egentligen "den hårde"). Däremot är det ett helt annat ord som ingår i ramsvart, nämligen det gamla ordet för korpen: ramn.

3. Samme frågeställare har fäst sig vid ett annat välkänt dialektord, nämligen välkan. Det betyder "dugligare", "bättre" -- det är ovanligt med grundformen välk, men formerna välkan (eller välkare) och välkast är vida spridda. Intressant nog förekom välkare i skrift förr i tiden, exempelvis hos ärkebiskop Laurentius Petri på 1500-talet, som skriver ordet welkare. Ordet välkare anses vara besäktat med vilja.

Frågor kan sändas till Vasablads redaktion eller direkt till mig, adress Knektvägen 3 C, Helsingfors 40.

Carl-Éric Thors